

-Teresa Guardans-

Una petita introducció

Des de ben antic, la Xina ha buscat conèixer els canals pels quals flueix l'energia en el Cosmos –i també a l'ésser humà– per afavorir una bona relació entre el món físic i l'espiritual. La felicitat i el benestar tenen molt a veure amb el correcte fluir de l'energia universal o **qi** (que es pronuncia *tchi*) –diu el pensament xinès–. Pràctiques com l'acupuntura, el *Feng shui* o el *Tai tchi* parteixen d'aquesta idea.

Al llarg dels segles, els diversos camins de saviesa xinesos procuren orientar la vida humana d'acord amb l'harmonia universal: aprofundeixen en el **Tao**, la "via". **Tao** és el camí de la vida; és també allò que orienta l'ordre al cel i a la terra i, també, entre el cel i la terra, entre allò visible i allò invisible. **Tao** és, al cap i a la fi, l'origen de tot, la força natural que impulsa els camins i els canvis. I el **taoisme** és la “doctrina o l'escola del camí”, de la Via.

El terme **taoisme** fa referència a un conjunt de realitats ben diverses; abasta un ampli corrent de propostes sapiencials i tot un conjunt de pràctiques religioses, algunes relacionades amb la recerca de la immortalitat, l'alquímia o les arts endevinatòries, així com també rituals adequats als diversos moments de la vida. Tot plegat, amb un referent compartit: el mestre Lao, *Lao Tse*, o *Laozi*. Mestre per a uns, divinitat per a uns altres, de la seva vida no se'n sap ben bé res. Es situa vers el segle V-IV a.C.; conten que era l'arxiver de palau i que els seus consells eren molt preuats. Un dia però, tip de tant desordre, va abandonar les seves ocupacions i va marxar muntat sobre un búfal i es va dirigir cap a la frontera. Un dels guardians el va reconèixer i li va demanar que, abans de deixar el territori, fes el favor d'escriure alguna cosa sobre el sentit de la vida. Aquest hauria estat l'origen del text que ens ocupa.

L'origen del taoisme religiós s'acostuma a situar vers el segle II d.C. Ret culte a *Tao* com a divinitat suprema i atorga origen diví a aquell que va revelar la veritat. Seguint una pauta molt comuna a les religions agràries, Laozi seria fill del cel i de mare verge; ella el va dur vuitanta anys al ventre fins que un dia, mentre descansava sota un cirerer, un raig de sol va entrar per la seva boca i va néixer Lao, “el vell”, amb cabell blanc i barbes blanques, i en la plenitud de la saviesa des del primer instant, mostrant el camí per recuperar el *Tao*. La llegenda recull també una conversa en la que Lao Tse fa de mestre de Confuci i és més gran que ell. Mentre que les poques dades de que es disposen situen a Confuci un segle abans que Lao Tse: a cavall entre els segles VI-V a.C.

El taoisme filosòfic, o sapiencial, ha generat una àmplia literatura però es sustenta sobre dos pilars essencials:

- El **Laozi** (del segle V-IV a.C.), és a dir *Mestre Lao*, l'autor a qui s'atribueix el text. També coneguda com a **Dao-de-jing**, o **Tao-te-king**: llibre (*jing*) del camí (*Dao*, *Tao*) i de la virtut (*De*, *Te*).

- El **Zhuangzi**, o *Mestre Zhuang*, obra de Zhuang Zhou, personatge històric que va viure al segle IV a.C.. Considerat el segon gran mestre del taoisme, és fins i tot possible que fos anterior a la composició del *Laozi*.

Una tercera obra important és el **Liezi**, una compilació de textos taoistes datada vers el s. III d.C. Sembla que hi hagué un text amb el mateix títol, del segle II a.C. (desaparegut).

El taoisme religiós considera tot un conjunt de textos cabdals com a escriptures revelades, transmises a través dels segles per unes genealogies de mestres degudament reconeguts.

Tot i les diferències apuntades, la frontera entre un taoisme sapiencial i un taoisme religiós no és pas una frontera nítidament definida, com tampoc ho és entre taoisme, confucianisme i budisme, que han mantingut sempre una estreta relació al llarg dels segles i han anat donant forma a la vida, el pensament, l'ètica, les arts i els costums de la Xina.

En aquesta petita introducció al *Llibre del Tao* ens centrarem a situar els eixos bàsics del pensament taoista i de l'obra, per tal de facilitar-ne la lectura. I poder així indagar, aprofundir, reflexionar, a partir de les pistes i suggeriments que ofereix, dels interrogants que desperta.

Sobre el contingut

Retornar al camí, recuperar l'orientació perduda: és la preocupació i el desig tant de *Kongfuzi* (Confuci) com de *Laozi*. Davant d'una realitat convulsa i violenta, marcada per les guerres de poder, les lluites territorials, la desigualtat social, etc. etc., on és l'harmonia del Cel? Com és que els humans se'n desvien i com recuperar l'orientació correcta, aquella que és font de felicitat i benestar?

Yin i yang

És un concepte clau de la metafísica xinesa. L'observació mostra que els contraris són necessaris i es complementen. Si tot fos líquid o tot fos sòlid... la vida seria impossible. Si només existissin els elements masculins o femenins... què en resultaria? Es podria dir que la font originària, Única, va prendre la forma de dues forces que s'oposen i es complementen: *yin* i *yang*. *Yin* és el factor humit, fosc, pesant, terrestre, lunar, femení, tendre, receptiu... *Yang* és el factor sec, lluminós, lleuger, aeri, celest, solar, masculí, dur, actiu... *Yin* i *yang* es troben en la natura en diferent ordre i proporció, segons la realitat de la qual es tracta. L'energia universal raja d'una relació equilibrada entre *yin* i *yang*.

De la interacció entre ambdues forces naturals van néixer cel i terra, amb els seus aspectes visibles i invisibles, i també la humanitat, encarregada de preservar l'equilibri i el bon ordre. *Yin* i *yang* són –de fet– el *Tao* en moviment, en el fluir constant de l'existència. El taoisme religiós procura afavorir l'equilibri harmònic amb els seus rituals. Però, en la vida personal, en les actituds, com es concreta aquest equilibri, aquesta harmonia font de pau i de felicitat?

Wu (el buit) i la no-acció: wu-wei o “actuar sense actuar”

L'energia vital, en sí mateixa, és harmònica i perfecta. El problema es genera si s'hi interposen els desigs egocentrats, accions generades des de l'ofuscació, la ignorància, les pors i les expectatives personals. El *Tao* flueix constantment, en tot allò que existeix, sempre, mai s'atura en la constant interacció de *yin* i *yang*.

Què ha de fer l'ésser humà que vol viure sàviament? No posar obstacle al brollar de la vida: deixar fluir l'existència a través de la pròpia vida. Implica: prendre consciència d'aquesta permanent font de vida que és subtil, difícil de copsar, infinita, present en tot, sense límits, lliure; descobrir-la, fer-hi peu, i actuar en concordança, deixant-se guiar per ella. És a dir: “fer espai”, buidar de tota l'acumulació de desigs, expectatives, pre-conceptes, pre-judicis. Mentre acompanyem la vida en el seu actuar. Que el ‘jo’ deixi de girar en rodó, insaciable, en un actuar insensat. Que actuï “sense actuar”: *wu-wei*, que actuï sense interferir, “acordant-se” al fluir natural de la vida.

Wu-wei no significa no fer res, sinó deixar de remar corrent amunt. Comprendre què és el que ens fa moure en contra direcció, obrir pas en nosaltres mateixos a allò que som i que vol brollar, desfer-nos de falses consistències. *Wu* és el buit de tot allò que “no és” per a que la força plena del Tot pugui ser. *Wu-wei* té molt a veure amb sinceritat, autenticitat, sense artificis, espontaneïtat, profunda llibertat (en relació a les pròpies cadenes interiors), creativitat natural, simplicitat... Una actuació que ajuda a posar fre a un viure que és un constant saltar de branca en branca, per poder-se situar en un viure en fondària, unificat amb l'essència de l'existir, el *Tao*.

El fang es modelat per a poder fer el recipient, però és el seu buit el que fa útil el recipient. S'obren portes i finestres en els murs d'una casa, i és el buit el que permet habitar-la. Centrem l'interès en l'ésser, però en el no-ésser es fonamenta la utilitat.

El Tao

Ho és tot i no és “res”. No és un objecte de veneració, un ésser definit. És. Ho és tot, l'essència de tot, el batec de l'existir, tot. Però les paraules humanes, els conceptes, estan fets per delimitar, distingir, ordenar, donar forma a la realitat... Per tant, cap paraula o concepte podrà atrapar allò que no té forma.

Però es pot percebre, es pot sentir i viure... És la realitat pura, innombrable, més enllà del món de les categories humanes, lliure d'elles. Presència, una i única a través de la multiplicitat, presència una en l'expressió múltiple de l'existència.

No es tracta de pensar-lo, sinó de ser-ho, contemplar-lo des del sentir profund capaç d'indagar més enllà de les paraules i les formes. Des d'aquell nivell de la vida que pot obrir-se al profund batec de l'existència.

I tot el que en puguem dir... no serà el Tao. Expressions paradoxals, pistes, només pistes, per orientar la intuïció fonda i convidar-la a no aturar-se. A buidar-se o despullar-se de tot allò que la vela, tot el que s'interposa entre ella i la font de la vida.

Així comença el text:

El Tao que es pot expressar no és el veritable Tao. El nom que se li pot donar, no és el seu veritable nom.

Sense nom, és el principi de l'univers i, amb nom, és la mare de tota cosa.

Des del no-ésser es pot comprendre la seva essència; des de l'ésser només es veu la seva aparença.

DAODEJING
una selección¹

1

El Tao que puede ser expresado
no es el verdadero Tao.
El nombre que se le puede dar
no es su verdadero nombre.
Sin nombre es el principio del universo;
y con nombre, es la madre de todas las cosas.
Desde el no-ser comprendemos su esencia;
y desde el ser, sólo vemos su apariencia.
Ambas cosas, ser y no-ser, tienen el mismo origen
aunque distinto nombre.
Su identidad es el misterio.
Y en este misterio
se halla la puerta de toda maravilla.

2

(...)
el sabio adopta la táctica del no-hacer
y practica la enseñanza sin palabra.
Todas las cosas del mundo surgen
sin que él sea el autor.

Produce sin apropiarse,
actúa sin esperar recompensa
y su obra consumada, no se ata a ella,
y puesto que no ata, su obra prevalecerá.

3

(...) quien practica el no-obrar
todo lo gobierna.

4

El Tao es vacío,
imposible de colmar,
y por eso, inagotable en su acción.
En su profundidad reside el origen
de todas las cosas.

Suaviza sus asperezas,
disuelve la confusión,
atempera su esplendor,

¹ se han cotejado distintas ediciones, tomando como base la edición de la editorial Ricardo Aguilera, Madrid, 1972.

y se identifica con el polvo.

Por su profundidad parece ser eterno.
No sé quién lo concibió,
pero es más antiguo que los dioses.

7

El cielo subsiste y la tierra dura.
¿Por qué el cielo subsiste y la tierra dura?
Porque no viven para ellos mismos.
Eso es lo que les hace durar.

El sabio se pone atrás.
Se ha puesto pues adelante.
Descuida su yo
y su yo se conserva.
Porque se ha desinteresado,
sus intereses son preservados.

10

Unir cuerpo y alma en un conjunto
del que no puedan dissociarse.
Dominar la respiración hasta hacerla
tan flexible como la de un recién nacido.
Purificar las visiones hasta dejarlas limpias.
Querer al pueblo y gobernar el Estado
practicando el no-hacer.
Abrir y cerrar las puertas del cielo
siendo como la mujer.
Conocer y comprenderlo todo
sin usar la inteligencia.

Producir y hacer crecer,
producir sin apropiarse,
actuar sin esperar,
guiar sin constreñir,
es la virtud suprema.

11

Treinta radios convergen en el centro de una rueda,
pero es su vacío lo que hace marchar al carro.
Se moldea la arcilla para hacer la vasija,
pero de su vacío depende el uso de la vasija.
Se abren puertas y ventanas en los muros de una casa,
y es el vacío lo que permite habitarla.
En el ser centramos nuestro interés,
pero del no-ser depende la utilidad.

14

Se le llama invisible porque mirándole
no se le ve.
Se le llama inaudible porque escuchándole
no se le oye.
Se le llama impalpable porque tocándole
no se le siente.
Estos tres estados son inescrutables
y se confunden en uno solo.

En lo alto no es luminoso,
en lo bajo no es oscuro.
Es eterno y no puede ser nombrado,
retorna al no-ser de las cosas.
Es la forma sin forma
y la imagen sin imagen.
Es lo confuso e inasible.
De frente no ves su rostro,
por detrás no ves su espalda.

Quien es fiel al Tao inmemorial
domina la existencia actual.
Quien conoce el primitivo origen
posee la esencia del Tao.

16

Alcanza la total vacuidad
para conservar la paz.
(...)
Quien no conoce la eternidad
camina ciegamente a su desgracia.
Quien conoce la eternidad
da cabida a todos.
Quien da cabida a todos es grandioso.
Quien es grandioso es celestial.
Quien es celestial es como Tao.
Quien es como el Tao es perdurable.
Aunque su vida se extinga, no perece.

25

Antes aún que el cielo y la tierra
ya existía un ser inexpresable.
Es vacío y silencioso, libre,
inmutable y solitario.
Se encuentra en todas partes
y es inagotable.

Puede que sea la Madre del universo.
No sé su nombre,
pero lo llamo Tao.
Si me esfuerzo en nombrarlo
lo llamo "grande".
Es grande porque se extiende.
Su expansión le lleva lejos.
La lejanía le hace retornar.

El Tao es grande, el Cielo es grande.
La Tierra es grande
y también el ser humano es grande.
El hombre sigue la ley de la Tierra.
La Tierra sigue la ley del Cielo.
El Cielo sigue la ley del Tao.
El Tao sigue su propia ley.

30

Quien gobierna ateniéndose a Tao
no acosa al mundo con las armas
porque es un uso que tiende a retornar.
Donde acamparon las tropas
sólo pueden nacer espinas y zarzas,
y tras los ejércitos, vienen los años de miseria.
Así, el hombre bueno se conforma con lo obtenido
sin usar la violencia.
Y todo lo toma sin enorgullecerse,
sin jactancia,
sin obstinación,
sin enriquecerse.
Porque, las cosas, cuando han llegado a su madurez
empiezan a envejecer.
Esto ocurre a todo lo opuesto a Tao.

31

Las armas son instrumentos nefastos.
El hombre de Tao nunca se sirve de ellas.

Sólo las usa en caso de necesidad,
y lo hace comedidamente,
sin alegría en la victoria.
El que se alegra de vencer
es el que goza con la muerte de los hombres.
Y quien se complace en matar hombres
no puede prevalecer en el mundo.
(...)

33

El que conoce a los demás es inteligente.

El que se conoce a sí mismo es sabio.

El que vence a los demás es fuerte.

El que se vence a sí mismo es la fuerza.

El que se contenta es rico.

(...)

34

El gran Tao es como río que fluye en todas las direcciones.

Todos los seres le deben la existencia

y él a ninguno se la niega.

Cuando realiza su obra, no se la apropia.

Cuida y alimenta a todos los seres sin adueñarse de ellos.

Carece de ambiciones,

por eso puede ser llamado pequeño.

Todos los seres retornan a él sin que los reclame,

y por eso puede ser llamado grande.

De la misma forma, el sabio nunca se considera grande,

y así, perpetúa su grandeza.

43

Lo más blando del mundo

vence a lo más duro.

La nada penetra donde no hay espacio.

Por eso conozco la utilidad de la no-acción.

Enseñanza sin palabras.

Eficacia en la no-acción.

Pocos llegan a comprenderlo.

44

(...)

Quien mucho estima su nombre, despilfarra su amor.

Quien mucho acapara, mucho pierde.

Quien se contenta con poco nunca es agraviado.

Quien se contiene no sufre peligros y vivirá largamente.

52

(...)

Tapa los orificios, cierra las puertas,

y vivirás sin fatiga.

Abre los orificios, aumenta los trabajos,

y estarás indefenso toda la vida.

62

El Tao es lo más profundo de todos los seres.
Es el tesoro del hombre bueno, y el amparo del que no es bueno.
(...)

63

Practica el no-actuar,
ejecuta el no-hacer,
gusta el sin-sabor,
considera el pequeño como el grande
y el poco como el mucho.
Ataca una dificultad en sus elementos fáciles;
consume una gran obra mediante actos pequeños.
La cosa más difícil del mundo
se reduce finalmente a unos elementos fáciles.
La obra más grandiosa se realiza
necesariamente por actos menudos.
El sabio no emprende nada grande
y puede así conseguir su propia grandeza.
Quien promete a la ligera rara vez
mantiene su palabra.
Quien encuentra todo fácil
experimenta necesariamente muchas dificultades.
El sabio considera todo como difícil
y no encuentra finalmente ninguna dificultad.

64

Lo que está en reposo es fácil de mantener.
Lo que no ha sucedido es fácil de prevenir.
Lo que es frágil es fácil de romper.
Lo que es pequeño es fácil de dispersar.

Previene el mal antes que sea,
pon orden antes que estalle el desorden.

Ese árbol que llena tus brazos
ha nacido de un germen ínfimo.
Esa torre con sus nueve pisos
viene de amontonar paletada tras paletada de tierra.

El viaje de mil leguas comienza por un paso.
Quien actúa fracasa.
Quien retiene pierde.
El sabio no actúa y no fracasa.
No retiene nada y no pierde nada.

78

Nada hay en el mundo tan blando como el agua.
Pero nada hay que la supere contra lo duro.
Lo blando vence a lo duro,
lo débil vence a lo fuerte.
Nadie desconoce esta verdad
pero nadie la practica.
(...)

81

Las palabras veraces no son agradables,
y las agradables no son veraces.
El hombre bueno no gusta de discutir,
y el que discute no es hombre bueno.
El sabio no es erudito y el erudito no es sabio.
El sabio no atesora,
y ofreciendo a los demás, se hace rico.

Bibliografia complementària

Del *Llibre del Tao* n'hi ha moltíssimes edicions, amb diferents matisos en les traduccions i les introduccions. Difícil proposar-ne alguna determinada. Com a introducció al Tao i al taoisme:

AA.VV. *Pensamiento y religión en Asia Oriental*. Barcelona, UOC, 2005. 344 p.

Chantal Maillard. *China: confucianismo, taoísmo y budismo*. Madrid, Akal, 1995. 80 p.

H. Schleichert, H. Roetz. *Filosofía china clásica*. Barcelona, Herder, 2013. 411 p.